עין משפט
נר מצוה

קמז א ב מיי' פי"ב מהל' שכנים הלכה ג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קעד סעיף ב:

קמח ג ד מיי' שם הל"א טוש"ע שם ס"א:

משמיה דר' עקיבא בר יוסף כוותיה, אמר רב אשי ומאי קושיא דלמא להא מילתא בר מזליה הוא, אלא אמר רב אשי תדע דאמר גברא רבה מילתא ומתאמרא הלכה למשה מסיני כוותיה, א) ודלמא כסומא בארובה. ולאו טעם (א) (יהיב). א"ר יוחנן מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות, לשוטים מאי היא כי הא דמר בר רב אשי דהוה קאי ברסתקא דמחוזא שמעיה להוא שוטה דקאמר ריש מתיבתא דמליך (ב) במתא מחסיא טביומי חתים, אמר: מאן חתים טביומי ברבנן, אנא, שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא, קם אתא, אדאתא אימנו רבנן לאותביה לרב אחא מדפתי ברישא, כיון דשמעי דאתא, ב) שדור זוגא דרבנן לגביה לאימלוכי ביה, (ג) (עכביה) הדר שדור זוגא דרבנן אחרינא (עכביה) גביה עד דמלו בי עשרה, כיון דמלו בי עשרה פתח הוא ותנא ודרש לפי שאין פותחין בכלה פחות מעשרה, קרי רב אחא אנפשיה ג) כל המריעין לו, לא במהרה מטיבין לו, וכל המטיבין לו, לא במהרה מריעין לו. תינוקת מאי היא: כי הא דבת רב חסדא הוה יתבה בכנפיה דאבוה הוו יתבי קמיה רבא ורמי בר חמא אמר לה מאן מינייהו בעית? אמרה ליה תרוייהו, אמר רבא ואנא בתרא. (ד) ד) א"ר אבדימי דמן חיפה קודם שיאכל אדם וישתה יש לו שתי לבבות, לאחר שאוכל ושותה אין לו אלא לב אחד, שנאמר איש נבוב ילבב וכתיב נבוב לוחות ומתרגמינן חליל לוחין, אמר רב הונא בריה דרב יהושע הרגיל ביין אפי' לבו אטום כבתולה, יין מפקחו, שנאמר ותירוש ינובב בתולות: אמר רב הונא ברי' דרב יהושע פשיטא חלק בכורה וחלק פשוט יהבינן ליה ה) אחד מצרא, יבם מאי? אמר אביי היא היא, מ"ט בכור קרייה רחמנא. רבא אמר קרא והיה הבכור הויתו כבכור ואין חלוקתו כבכור. ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי ו) נשיה, כי קא פלגו א"ל פליגו לי אמצראי, ז) אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום, מתקיף לה רב יוסף אמרי ליה אחי: מעלינן ליה עלויא כי נכסי דבי בר מריון. והלכתא כרב יוסף. תרי ארעתא אתרי נגרי אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום, מתקיף לה רב יוסף זמנין דהאי מדויל והאי לא מדויל, והלכתא כרב יוסף. תרתי (ה) אחד נגרא א"ר יוסף כגון זה כופין על מדת סדום, מתקיף לה אביי מצי אמר בעינא דאפישו אריסי, והלכתא כרב יוסף (ו) לאו מילתא היא

משמיה דרבי עקיבא כוותיה· וליכא למימר בני חד מזלא ניניהו שהרי ר"ע חכם ממנו הרבה: ולאו טעמא קאמר· במילתיה וכיון דאמר טעמא אין זה כסומא שמטון לירד בארובה במקרה בעלמא אלא סברת הלב היא הבאה לו בנבואה חכה להסכים להלכה למשה מסיני: ברסתקא· שוק רשות הרבים: דמליך· השתא במתא מחסיא שעתיד להיות ראש הישיבה עכשיו: טביומי חתים· כשחותם באיגרת חותם שמו טביומי: קיימא לי שעתא· מזל: שדרו זוגא דרבנן לגביה· דמר בר רב אשי: לאימלוכי ביה· ליטול עצה ורשות להמליך את רב אחא: פתח ותנא· דרשה ונעשה ראש הישיבה: כל המריעין לו כו'· כלומר הואיל ונדחה השעה לא ימליכוהו עוד: איש נבוב· כשהוא חלול בלא כרס מלאה: ילבב· כמה לבבות שאינו מסכים לדעת שלמה: ינובב בתולות· לב אטום כבתולות עושה נבוב וחלול: פשיטא חלק בכור וחלק פשוט· שני חלקין שהבכור נוטל אחד משום בכורה ואחד משום פשיטות יהבינן ליה אחד מצרא זו אצל זו שהרי שניהן חלקו הן והרי הן כחלק אחד: יבם מאי· המייבם את אשת אחיו דקם תחתיו לנחלה ונוטל שני חלקים מאי: מי מצו אמרי ליה הואיל ומכח אחרינא קאתי לא יהבי להו (ד) (אגביהליה) אחד מצרא זו אצל זו אי לאו מעליא (ה) גבן בדמי: כבכור אשר תלד· ביבם קמשתעי דמלוה בגדול לייבם, אשר תלד פרט לאיילונית, והכי מדרש קרא יבמה יבא עליה וגו' והיה הבכור איזה מהיבמין יבא עליה? הבכור, אשר תלד וכגון שהיבמה בת וולדות היא פרט לאיילונית: דזבן ארעא אמצרא דבי נשא· קנה קרקע אצל שדה אביו: כי מטא למיפלג· עם אחיו בנכסי אביו: על מדת סדום· זה נהנה וזה לא חסר: אמרו אחי מעלינן ליה עילויא· לא היא משובחת כקרקעותיו של בר מריון שהיו משעות ומסתברא הא דרב יוסף בשדה (ח) בעל שיטלין טמר פעמים שזו מתברכת מאחר השדות: תרי ארעתא אתרי נגרי· אם בית השלחין היא ויש לשני אחין לחלוק שתי שדות לכל אחת יש לה יאור להשקות ממנו וזה קנה שדה אצל (ט) (האחד) מהן ורוצה שיתן אחיו זו הסמוכה לשלו: כגון זו כופין· דהא לקרקע השניה גם היא יש לה יאור להשקות ממנו: זמנין דהאי מדויל והאי לא מדויל· דרך היאורים לייבש כשנהר (שם) נמשכין ממנו מתמעט לפעמים שזה יבש וזה אינו יבש ואומר לו טול חלקך בשתיהם דלאו מדת סדום היא אותן לו עילוי בדמי: תרתי· ארעתא יש להם לחלוק על חד נגרא ואחד מהן קנה קרקעו אצל האחת: כופין על מדת סדום· דכיון דאחד נגרא ניהו שתיהן שוות: ניחא לי לאפושי אריסי· טוב לי שיהא לך שתי שדות אחת מכאן ואחת מכאן (י) ואחת לי באמצע כדי שתרבה לך אריסין ותהא שדה שלי משתמרת יפה:

*) [נ"א שהם]

כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו· ובשילהי מרובה (ב"ק דף פ: ושם ד"ה לעולם) דקאמר רב אחא גופיה לעולם אין מטיבין לו איכא למימר דמתחלה אמר לא במהרה מטיבין שהיה מצפה שיחזירוהו לגדולתו וכשראה שלא החזירוהו שוב אמר לעולם אין מטיבין לו: חלק בכור וחלק פשוט יהבינן ליה אחד מצרא· כדנפקא לן בית יוחנן (לקמן דף קכד·) מדכתיב פי שנים מקיש חלק בכורה לחלק פשוט: אמיצרא דבי נשי· אית דגרס בתר הכי אמרי אחוותא א"כ בי נשיה היינו חמיו ולא היו לחמיו בנים כי אם בנות ואית דגרס אמרי אחי א"כ בי נשיה היינו אביו [ועי' תוס' שבת סג: ד"ה דבי נשא]: כגון זה כופין על מדת סדום· תימה לר"י לרבה אמאי איצטריך קרא בבכור דיהבינן ליה אחד מצרא ואומר ר"י לפי שלא נתן לו (כ) כח הכתוב אלא כב' אחין ואילו היו שני אחין רוצים להשתתף לא כפינן לשלישי לתת להם חלק ביחד ועוד דבכור מתנה קרייה רחמנא כדאמר בית יוחנן (שם) דכתיב לתת לו פי שנים ואין נוטל את הראוי ולאביי נמי אי לאו דקרייה רחמנא בכור ה"א יקום על שם אחיו כאילו הוא ואחיו קיימין ורשב"א מפרש דהא דאמר רבה כופין לא מדין תורה קאמר דבדין היה יכול למחות שכנגדו דאיכא קפידא ברותות כדאמר בכמה דוכתין ועוד הא דכופין על מדת סדום בזה נהנה וזה לא חסר היינו בשכבר דר בחצר חבירו שאינו מעלה לו שכר אבל הא פשיטא שיכול למחות בו שלא יכנס לדור בביתו אפי' בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר דהוה זה נהנה וזה לא חסר אלא מתקנת חכמים קאמר הכא דכופין והשתא אין להקשות כלל אמאי איצטריך קרא בבכור: מעלינן ליה כנכסי דבר מריון· פירש הקונטרס בשדה הבעל (ל) שיטלים לומר שפעמים מתברכת מאחר שדות ובתרתי ארעתא אתרי נגרי לא שייך למימר מעלינן כיון שצריך להשקות ואין מתברכת זו יותר מזו ואין נראה דגם אותם שצריך להשקות מתברכת אחת מהם פעמים יותר שאחת לוקה בשדפון ואחת אינה לוקה ופר"ת מעלינן כנכסי דבר מריון לא ניתן לך זכות שיש לנו בשדה זו אם לא בדמים יקרים כמו בני מריון שהיו עשירים ולא היו מוכרים קרקעותיהם אלא בדמים יקרים ותרתי ארעתא אתרי נגרי לא קאי אעובדא דההוא גברא אלא מילתא באפי נפשיה כלומר שתי שדות שיש לכל אחד נגר ורוצה האחד שיחלקו כל אחת לשתים שיקח חצי שדה זו וחצי שדה זו אמר רבה כופין על מדת סדום ויטול כל (מ) שדה שלם כדי שיהא לכל אחד חלק אחד מצרא וכן יש לפרש תרתי ארעתא אחד נגרא שהנגר מפסיק בין שתי השדות ואם יחלקו כל שדה לשתים לא יהיה חלקו אחד מצרא והשתא בהכי לא שייך למימר מעלינן כנכסי דבי בר מריון דלאו אם האחד רצה לחלוק לעשרים נאמר שיחלקו משום מעלינן ולשון מעלינן נמי אינו מתיישב לפ"ה:

מסורת הש"ס

א) [מכות כ:] ב) [ע"ל שדור] ג) ב"ק פ: ד) ס"א שאוכל בני רשתה כו': ה) [לקמן קכד·] ו) [פי' סמוך לשדה של חמיו ולא היה לחמיו בנים כי אם בנות ערוך ועי' תוס' דהכא ד"ה אמיצרא]: ז) [לקמן עד קסה· עירובין מט: כתובות קג·]:

רבינו גרשום

כרבא לפי שכשחורשין את הקרקע מתחלה מחמת שהיא קשה צריכה יותר מיום אחד בכרבא אינה צריכה שני ימים שלמין ונמצא שמפסיד בעל השדה מפ' שעות ולמעלה ואי רדו יומא לכרבא לא הוי חד יומא בין חרישה וזריעה דבפחות סגיא ומשתכח דקא מפסיד · איבעית אימא בי רדו יומא כרבא ודקשיא לך לא הוי יומא זרעא דבפחות מיום סגיא הא לא קשיא דכריב ותני וסנא אחריתי דבין ב' כריבות צריך (ב' ימים שלמין) [יום א' שלם] ואיבעית אימא בי רדו יומא זרעא ודקשיא לך לא הוי תרי יומי כרבא הא לא קשיא בהרורי ארץ הרים ופרשים שקשה היא ביותר ואיכא מלאכה לתרי יומי · וכן קיבלו חביריו מרבי : דוולא כלומר אם יש להם לחלוק שדה בור שצריך להשקותו בכל שפה מאריתא דדלאי כלומר בכמה יש בה באותה שדה דין חלוקה · אמר (רב יוסף) [רב נחמן] בי דאלו יומא אם יש באותה חלוקה שדה שיעור שהפועל יש לו מלאכה כל היום לדלות מן המים ולהשקותו לכל חלק וחלק יחלוקו ואם לאו לא יחלוקו שלא ימצא אדם שישכור לו לחצי היום ונמצא שמפסיד: פרדיסא שדה גפנים: מנת בכרם יחלק: אינו אלא דברי נביאות. כלומר דבר זה שאתה אומר ג' קבין לכל אחד [illegible] כלומר משום הכי מיחזי כנביאות דלית בה טעמא · לא דברי נביאות כלומר דברים הללו עיקר כנביאות · אם מכר לו ג' בעל מנת בכרם כמה צריך למכור לו הואיל שהכרמים בזול · תלת אציאתה. כלומר ג' שורות שבכל אחת י"ג גפנים כדי שיעור שפועל יכול לחפור תחתיהן ביום אחד : דנביא עדיף מחכם · מכלל [illegible] ונביא לבב חכמה · כלומר לנביא יש לו לב חכם [illegible] תדע דחכם עדיף מנביא · משום גברא רבא מלתא כלום שאומר חכם הלכה מדעתו על בוריה ועל עיקרה כמפי השמועה ואותה הלכה נאמרה משמיה דגברא רבה כוותיה ששמעה מפי השמועה דהא נביא לא מצי למימר נבואה כי אם מפי הגבורה וזה אומרה מדעתו אלמא דעדיף הוא : מאי קשייה · מאי ראייה דמייתית דילמא תרווייהו תני גברי רברבייא בני חדא מזלא נינהו [illegible] כגון האי אע"ג דלא שמיעא ליה ולאו נביאות הוא: ג] אלא דלא · תדע דהכי איכא למימר [illegible] למימר דחד מזלא הוא שהרי ר' עקיבא דקים לן דלא היה מעולם גברא כוותיה ואפ"ה [illegible] מר מנפשיה כוותיה אע"ג דלאו בני חד מזלא נינהו דלית דהוי ליה מזלא בתורה: בעושר [illegible] ודלמא כסומא בארובה · ולא משום [illegible]

ניסא ואינו יכול לעלות עילוי דמים אם יניחו ליטול שניהם במיצר אחד דדינו ליטול ירושתו במקום אחד: יבם מאי· יבם שמת אחיו בחיי אביהן וייבם זה את אשתו ושוב מת אביהן דשקיל האי יבם ירושת אחיו שני חלקים אחד חלק אחיו שמת וחלק של עצמו · מי יהבי ליה אחד מיצרא תנהו ב' חלקים אי לא · מי אמרינן דיניה הוא דשקל פי שנים ויהבי' ליה גבי הדדי בחד מיצרא או לא משמע ממש דבכור הוא ולא יהבי' ליה בחד מיצרא. אביי אמר היא היא דשקיל נמי בחד מיצר "דבכור" קרייה רחמנא "והיה הבכור אשר תלד" ודרשי' לי' הבכיר מצוה בגדול הלכך דיניה כבכור ואחד מיצר יהבינן ליה · הויתו כבכור ליטול ב' חלקים ולא חלוקתו כבכור ליטול שניהן במיצר אחד: אמצרא דבי נשא· סמוך לשדה אחד של חמיו ולא היו לו לחמיו בנים כי אם בנות ומת חמיו והניח קרקעותיו לבנותיו אמר האי הבו לאשתי חלקה סמוך לאותה שדה שקניתי אמר רבא הדאי יהבינן ליה סמוך למיצריה וכגון זה אי מעכב איניש כופין על מדת סדום שלא יעשה מדת סדום שהיו מקפידין ואו' שלי שלי ושלך שלך · כך אלו כופין אותם שלא יעכבו ליתן לה חלקה אצל שדה בעלה שזה נהנה וזה לא חסר· מתקיף לה רב יוסף והא מצי למימר אחוותא הואיל ויש לו הנאה שנוטל שדה סמוך ליה מעלינן ליה האי ארעא וחשבינ' ליה כנכסי דבי בר מריון דהוי ליה מקרקע מעולין והוי אמיד ולא מזבן ארעתיה כי אם בדמים יקרים הכי נמי שלי לא האי נברא דמים אי יהבינן ליה בסמוך לו ואי לא לא יהבי' ליה אמצרא דידיה ואמאי כופין והלכתא כרב יוסף דמצי מעלי לי' ביוקר · תרי אחי או תרי שותפי דהוי להו לחלוק תרי ארעתא דקיימן חדא אהאי נגרא וחדא אהאי נגרא דלכל אחת יש לה נגר שלה וזה אחת חמים שמשקין אותה ממנו וזבן חד מתני אחי או שותפי חד ארעא אחריתא סמוך לאחת מאלו ואמר האי רובן הואיל דהוי תרי ארעתא ואית לן לחלוק שוין הן בסדה ולכל חדא יש לה נגר הב לי אותה שדה שסמוכה לאותה שקניתי אמר (רבא) [רבה] כגון זה ודאי כופין דלא מצי לעכב עליו · מתקיף לה רב יוסף אמאי כופין הא מצי מעכב אידך לא בעינא אלא נחלוק כל שדה וכל נגר לשנים דשמא ויאבן דהאי נגרא מדוול והאי יבש שמאחמא דלמא יבשא נגרא שלי ונגרא דמיצרך לא יבשה ומציגת את להשקות שדך [illegible]

הגהות הב"ח (א) גמ' ולאו טעם קאמר [illegible] (ב) שם דמליך השתא במתא מחסיא: (ג) שם לאמלוכי ביה עכבוה והדר שדור וכו' עכבוה גביה עד [illegible]